

KOVY ALKALICKÝCH ZEMIN

VÁPNIK

Chemické vlastnosti a reakce vápníku:

- Poměrně měkký, lehký, reaktivní kov
- Patří mezi lepší vodiče el. proudu a tepla
- Prudce reaguje s vodou za vzniku hydroxidu a vývoje vodíku
$$\text{Ca} + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca}(\text{OH})_2 + \text{H}_2$$
- Při teplotě nad 200°C reaguje s vodní párou za vzniku oxidu a hydridu
$$2\text{Ca} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{CaO} + \text{CaH}_2$$

Sloučeniny vápníku:

- Ve sloučeninách se vyskytuje výhradně v oxidačním stupni II
- Vodné roztoky solí vápníku jsou bezbarvé, nerozpustné sloučeniny vápníku jsou bílé

Výskyt vápníku v přírodě:

- Elementární vápník se v přírodě nevyskytuje
- Vápník je třetí nejrozšířenější kov a pátý nejrozšířenější prvek v přírodě
- Mezi důležité užitkové nerosty vápníku jsou minerály **kalcit (vápenec) CaCO_3** , **dolomit $\text{CaCO}_3 \cdot \text{MgCO}_3$** , **anhydrit (sádrovec) $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$** , **fluorit (kazivec) CaF_2**

Výroba vápníku:

- Vápník se vyrábí elektrolýzou taveniny svých halogenidů; základní surovinou je **CaCl_2 (chlorid vápenatý)**

Využití vápníku:

- Obrovský význam mají sloučeniny vápníku pro výrobu stavebních materiálů (cement, sádra, vápno)
- **CaO_2 (peroxid vápníku)** se používá jako hnojivo
- **$\text{Ca}(\text{MnO}_4)_2$ (manganistan vápenatý)** je složkou bělicích zubních past
- **Vápník má obrovský význam pro lidský organismus:** je nejdůležitější látkou při tvorbě kostí a zubů, ovlivňuje srážlivost krve; nedostatek vápníku může způsobit poruchy růstu u dětí a u dospělých způsobuje řídnutí a měknutí kostí

STRONCIUM

Chemické vlastnosti a reakce stroncia:

- Šedobílý, lesklý a poměrně měkký kov
- Sr reaguje s neoxidujícími kyselinami za vzniku strontnaté soli a vývoje vodíku
$$\text{Sr} + 2\text{HCl} \rightarrow \text{SrCl}_2 + \text{H}_2$$
- Sr je značně reaktivní prvek
- Oxidační číslo je Sr^{2+}

Výskyt stroncia v přírodě:

- Volné stroncium v přírodě není
- Důležité minerály stroncia jsou **SrSO₄ (celestin)** a **SrCO₃ (stroncianit)**
- Nejvyšší obsah stroncia má SrF₂ (fluorid strontnatý)

Výroba stroncia:

- Pro průmyslovou výrobu je hlavním zdrojem stroncia Sr(NO₃)₂ (dusičnan strontnatý)
- Výroba kovového stroncia se provádí elektrolýzou tavenin jeho halogenidů nebo aluminotermickou redukcí oxidu strontnatého $3\text{SrO} + 2\text{Al} \rightarrow 3\text{Sr} + \text{Al}_2\text{O}_3$

Praktické využití stroncia:

- **SrCl₂ (chlorid strontnatý)** se používá do zubních past pro lidi s citlivými zuby
- **Dusičnan strontnatý Sr(NO₃)₂, bromid strontnatý SrBr₂ a chlorečnan strontnatý Sr(ClO₃)₂** se využívají v pyrotechnice – barví plamen intenzivně červeně
- **SrO₂ (peroxid strontnatý)** se používá jako bělidlo
- Radioaktivní izotop ⁹⁰Sr je silný zdroj beta záření a využívá se v radioterapii

BARYUM

Chemické vlastnosti a reakce barya:

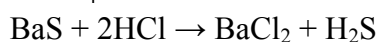
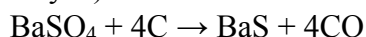
- Šedobílý, lesklý a měkký kov
- Chemicky značně **reaktivní prvek** s elektropozitivním charakterem
- **Hoří na vzduchu** za vzniku oxidu BaO, peroxidu BaO₂ a nitridu Ba₃N₂
- **S vodou bouřlivě reaguje** za vzniku hydroxidu Ba(OH)₂ a vývoje vodíku
- Všechny rozpustné sloučeniny barya jsou **jedovaté**

Výskyt barya v přírodě:

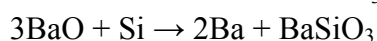
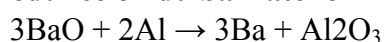
- **V přírodě se elementární baryum nevyskytuje**
- **Výskyt** je znám pouze **ve sloučeninách**, ve kterých vystupuje **výhradně jako dvoumocný kation Ba²⁺**
- Nejznámějšími minerály jsou: baryt BaSO₄, witherit BaCO₃ a nitrobaryt Ba(NO₃)₂, benitoid BaTiSi₃O (ve šperkařství jako náhrada diamantu)

Výroba a využití barya:

- **Výroba barya se provádí tavnou elektrolýzou fluoridu nebo chloridu:** nejprve se provede redukce barytu uhlíkem (redukce barytu se provádí v elektrické peci při teplotě 950-1100°C a jejím produktem je rozpustný sulfid barnatý, který se reakcí s kyselinou fluorovodíkovou nebo chlorovodíkovou převede na příslušný halogenid potřebný k tavné elektrolýze):

- Dalším způsobem je **redukce oxidu barnatého hliníkem nebo křemíkem:**

- Baryum se používá jako **složka** některých **slitin** (s niklem - kabely k zapalovacím svíčkám), k výrobě bílých pigmentů, plniva plastických hmot a k ochranným nátěrům proti RTG a radioaktivnímu záření

Sloučeniny barya:

- Síran barnatý **BaSO₄** - **kontrastní látka při radiodiagnostických metodách** v medicíně, bílý pigment a plnivo
- Siřičitan barnatý **BaSO₃** - **bělidlo papíru**
- Uhličitan barnatý **BaCO₃** - jako jed na krysy
- Fluorid barnatý **BaF₂** - k **výrobě detektorů rentgenového a gama záření**

RADIUM

Chemické vlastnosti a reakce radia:

- **Při zahřátí na teplotu 100°C na vzduchu radium hoří** za vzniku oxidu radnatého RaO a nitridu radnatého Ra₃N₂:

$$2\text{Ra} + \text{O}_2 \rightarrow 2\text{RaO}$$

$$3\text{Ra} + \text{N}_2 \rightarrow \text{Ra}_3\text{N}_2$$
- **S vodou reaguje** kovové radium **prudce** za vývoje vodíku a za vzniku hydroxidu radnatého:

$$\text{Ra} + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ra}(\text{OH})_2 + \text{H}_2$$
- **Ve sloučeninách** vystupuje radium v **oxidačním stupni II** jako radnatý kation **Ra²⁺**

Výskyt radia v přírodě:

- Radium je **obsaženo v důlních vodách uranových dolů**
- Známým nerostem radia je radiobaryt (Ba,Ra)SO₄
- Pro **objev** radia měla zásadní **význam těžba uranových rud a výroba uranových barev v Jáchymově** (právě v odpadu z jáchymovské továrny na uranové barvy objevila **M. Curie** v roce **1898** nový prvek – radium)

Výroba a využití radia:

- **Čisté kovové radium se nevyrábí, pro technické a léčebné využití se používají pouze jeho sloučeniny**
- **Praktické využití** nachází radium jako **zdroj radioaktivního záření** pro léčebné, diagnostické i další účely
- **Rudný koncentrát** s obsahem radia se **oxidačně praží** (tím dojde k **odstranění síry a arsenu**) - výpražek se **rozpustí v kyselině sírové a působením chloridu barnatého se vysráží radium**